Talousvaliokunta 21.9.2023

Asiantuntijalausunto

E 17/2023 vp Valtioneuvoston selvitys: E-kirje - Komission tiedonanto sekä ehdotukset EU:n monivuotista rahoituskehystä 2021–2027 koskevaksi välitarkistukseksi

U 41/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta asetukseksi Euroopan strategisten teknologioiden kehysvälineen perustamisesta (STEP)

UJ 21/2023 vp Valtioneuvoston U-jatkokirjelmä komission ehdotuksesta neuvoston päätökseksi Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä annetun päätöksen (EU, Euratom) 2020/2053 muuttamisesta

VTT Teknologian tutkimuskeskus Oy (VTT) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi. VTT keskittyy lausunnossaan erityisesti asiaan U 41/2023 (STEP). VTT on yksi Euroopan johtavista tutkimuslaitoksista ja Suomen suurin EU-tutkimusrahoituksen saaja.

Euroopan strategisten teknologioiden kehysväline (STEP)

VTT pääosin tukee valtioneuvoston kantoja. VTT tukee STEP-kehysvälineen tavoitteita sekä kiinnittää kriittistä huomiota välineen rahoituksen järjestämiseen ja ehdotuksen mahdollisiin valtiontukielementteihin.

VTT pitää kannatettavina STEP-kehysvälineen tavoitteita vahvistaa investointeja kriittisiin teknologioihin ja lisätä EU:n turvallisuutta sekä vauhdittaa vihreää ja digitaalista siirtymää, lisätä kilpailukykyä ja vähentää EU:n strategisia riippuvuuksia. On kannatettavaa, jos se voi samalla lisätä Horisontti Eurooppa -ohjelman, Innovaatiorahaston ja muun EU-rahoituksen koordinaatiota kohti näitä yhteisiä EU-tavoitteita.

VTT tukee vahvasti STEP-välineen kolmea teknologia-aluetta (syvä- ja digitaaliteknologiat, puhtaat teknologiat ja bioteknologiat). On tärkeää, että kyseisiin teknologia-alueisiin ja kyvykkyyksien kehittämiseen kohdennetaan riittävästi resursseja. Suomella on erityisosaamista kyseisillä teknologiaosaamisen alueilla ja ne ovat keskeisiä myös Suomen elinkeinoelämälle. Esimerkiksi mikroelektroniikka ja kvanttiteknologia ovat aloja, joissa Suomella on erityistä osaamista sekä kilpailuetua, ja joiden markkina on voimakkaassa kasvussa. **Ehdotuksessa tarkemmin listatut teknologiat kunkin teknologia-alueen alla eivät kuitenkaan ole kaikilta osin kattavat.** Esimerkiksi syvä- ja digitaaliteknologioiden osalta tulisi 5G:n lisäksi huomioida myös 6G, puhtaiden teknologioiden osalta kriittisten raaka-aineiden kierto/uudelleenkäyttö ja bioteknologioiden osalta biopohjaiset materiaalit.

VTT katsoo, että lyhyen aikajänteen tarpeisiin vastaamisen lisäksi olisi tärkeää **vahvistaa Euroopan pitkän aikavälin kilpailukykyä**. Tässä soveltavalla tutkimuksella ja sen rahoituksella on keskeinen rooli. Innovaatioita syntyy, kun soveltavan tutkimuksen toimijat tekevät yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa eli perustutkimuksen tuottamaa uutta tietoa viedään käytäntöön. Lisäksi VTT nostaa esiin huolen eri EU-aloitteisiin (mm. nettonollateollisuus, määräaikaiset valtiontukipuitteiden muutokset) liittyvistä kriittisiä teknologioita koskevista listauksista ja niiden erilaisuudesta. Ne eivät muodosta koherenttia kokonaisuutta eivätkä listat huomioi teknologian kehittymistä.

STEP-rahoituksen osalta **VTT suhtautuu kriittisesti innovaatiorahastoon liittyvään komission ehdotukseen, jonka mukaan innovaatiorahaston STEP-lisärahoituksen hyödyntäminen rajattaisiin jäsenvaltioihin, joiden BKT on alle EU:n keskiarvon.** Kuten U-kirjelmässä todetaan, suomalaiset toimijat eivät voisi hakea kyseistä rahoitusta ja nykyisellään innovaatiorahastosta maksettava tuki perustuu ainoastaan avoimeen hankekilpailuun eikä siihen ole sisältynyt kiintiöitä. VTT korostaa excellence-periaatetta ja avoimen kilpailun merkitystä, kun tavoitteena on vahvistaa Euroopan kilpailukykyä.

VTT suhtautuu erittäin kriittisesti ehdotukseen käyttää 0,8 miljardia euroa Horisontti Eurooppa -puiteohjelman pilari II:n rahoitusta Euroopan innovaationeuvoston (EIC) määrärahojen lisäämiseksi. Pilari II:een kohdistuu jo nyt suurta painetta ja uusia teemoja muiden EU-aloitteiden vuoksi, joten pilarin rahoitusta ei tule vähentää. Erityisesti pilari II tukee EU-tason soveltavaa tutkimusta. Lisäksi ehdotettu **suvereniteettimerkki** (Sovereignty Seal) herättää kysymyksiä sen suhteen, saavatko merkin saaneet hankkeet ns. ohituskaistan muihin rahoitusmahdollisuuksiin. Tässäkin yhteydessä **VTT korostaa excellence-periaatetta TKI-hankkeiden arvioinnissa eikä suvereniteettimerkkiä saisi lähtökohtaisesti käyttää eri ohjelmien nykyisten kriteerien kiertämiseen.**

VTT tukee Euroopan puolustusrahastoa koskevan asetuksen täsmentämistä siten, että rahastoon ehdotetulla lisärahoituksella olisi mahdollista tukea syvä- ja digitaaliteknologioiden investointeja.

EU:n monivuotisen rahoituskehyksen välitarkastelu ja omien varojen järjestelmän muuttaminen

EU:n monivuotisen rahoituskehyksen välitarkastuksen osalta VTT korostaa Euroopan pitkän aikavälin kilpailukyvyn vahvistamista, kunnianhimoista, pitkäjänteistä ja ennustettavaa TKI-rahoitusta ja tieteellisen erinomaisuuden merkitystä (excellence).

Valtioneuvoston kannoissa korostetaan monissa kohdin olemassa olevan rahoituksen uudelleenkohdentamista. Kannoissa **ei kuitenkaan tuoda esille, miten varojen uudelleenkohdentaminen tapahtuisi.** Komission tiedonannossa puolestaan todetaan, että kuluvan rahoituskehyksen joustot ja marginaalit ovat lähes kokonaan hyödynnetty tai jo varattu uusiin tarpeisiin eikä kehyksessä myöskään ole enää mahdollisuuksia varojen laajamittaiselle uudelleenkohdennukselle. **Mikäli varojen uudelleenkohdentamista tapahtuu, se ei saa toteutua Euroopan kilpailukyvyn kannalta keskeisten ohjelmien, kuten Horisontti Eurooppa -ohjelman rahoitusta leikkaamalla.**

On erittäin kannatettavaa, että valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti rahoitusratkaisuihin Ukrainan tukemiseksi.

VTT tukee omien varojen U-jatkokirjelmän (UJ 21/2023 vp) kantaa, jonka mukaan ”Suomi pitää tärkeänä mahdollisten rahoitusuudistusten yhteyttä unionin keskeisiin strategisiin tavoitteisiin, jotka tuovat lisäarvoa koko unionin tasolla ja tukevat myös Suomen kansallisia intressejä.”

Niin monivuotisen rahoituskehyksen kuin omien varojen kohdalla on syytä miettiä myös **todennäköisiä suuria muutoksia, joita EU joutuu tekemään EU:n mahdollisen laajentumisen yhteydessä**. Laajentumisella ei ole valtava vaikutus ainoastaan tuleviin jäsenmaihin, vaan myös EU:n toimintaan. Jo nyt komissio käynnistää eri politiikka-alueita koskevat tarkastelut siitä, miten niitä olisi mukautettava laajentuvaan unioniin. Tämä tullee koskemaan mm. EU:n maatalouspolitiikkaa ja koheesiopolitiikkaa, millä on **huomattavia vaikutuksia myös EU-rahoitukseen, sen priorisointiin ja muuhun uudistamiseen.** Suomen tulee suhtautua valmisteluun avoimesti ja aktiivisesti sekä toimia hallitusohjelman linjausten mukaisesti EU-vaikuttamisessa ennakoivasti.